

До Спеціалізованої вченої ради К 32.051.06
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки
Міністерства освіти і науки України

В І Д Г У К

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора

Юхименка Петра Івановича

на дисертацію Голубки Михайла Михайловича

**на тему «Економічні знання у системі господарського розвитку
західноукраїнських земель (друга половина ХІХ – перша половина ХХ
століття)», подану до захисту на здобуття наукового ступеня**

кандидата економічних наук за спеціальністю

08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки

1. Актуальність теми дослідження

У сучасних умовах суспільно-трансформаційних перетворень важливого значення набуває історичний досвід утвердження ринкових засад на українських теренах, особливо цінним є час минулих століть, зокрема ХІХ ст, коли відбувався процес зародження ринкових інститутів в українському господарському середовищі.

Пильної уваги, з боку науковців, потребують питання економічних чинників їх місця і ролі у процесах господарювання. Особлива увага повинна бути прикута до одного з провідних – економічного знання. Такий підхід спонукає до перегляду не тільки методологічного апарату сучасної економічної науки, але й у бік його вдосконалення та розширення, що дозволяє розглядати розвиток знань з цінностями і світоглядними позиціями відповідного історичного періоду та їх впливом на господарський розвиток, що надзвичайно важливо для досліджень історико-економічного спрямування.

Тематика економічних знань настільки багатогранна, що залишається досі не дослідженою в усій її повноті, тим більше в історичному ракурсі. З цього погляду заслуговує на увагу і повагу дослідження Михайла Голубки, який відважився комплексно дослідити формування та еволюцію економічних

знань у системі господарського розвитку на західноукраїнських землях від 1848 до 1939 рр.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри теоретичної та прикладної економіки Львівського торговельно-економічного університету у межах бюджетних тем «Проблеми функціонування та розвитку економічних систем» (номер державної реєстрації - 0111U008260) та «Проблеми трансформації кооперативних систем за умов ринкової транзиції» (номер державної реєстрації - 0111U008261). Науковий внесок дисертанта у розробку зазначених тем полягає у аналізі економічних знань на західноукраїнських землях за період другої половини ХІХ – першої половини ХХ століття, а також обґрунтовані теоретичних положень і рекомендації щодо впливу освітньої діяльності на ефективність функціонування кооперативних систем.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі.

Дослідження побудовано на ґрунтовному теоретичному аналізі здобутків української науки у вивченні методологічної спадщини західноукраїнських вчених та опрацюванні їх наукових та науково-публіцистичних праць. Об'єктом дослідження дисертант визначив соціально-господарський розвиток західноукраїнських земель (Східна Галичина, Північна Буковина та Закарпаття) другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст., з його впливом на формування потреби в розвитку економічних знань населення, а предметом дослідження – економічні знання в системі господарського розвитку західноукраїнських земель (друга половина ХІХ – перша половина ХХ століття) та їх відображення в економічній думці.

Вивчення змісту дисертації дає підстави зробити висновок, що її мета в основному досягнута через застосування цивілізаційної парадигми та системного аналізу, що забезпечило цілісне розкриття сутності, змісту та ролі економічних знань у становленні та розвитку ринкового господарства на західноукраїнських землях другої половини XIX – першої половини XX століття.

Обґрунтованість отриманих здобувачем результатів підтверджується значним обсягом опрацьованих літературних джерел (269 найменувань), системним аналізом їх змісту, широким залученням статистичного матеріалу, наведеними конкретними висновками та рекомендаціями, застосуванням загальнонаукових і спеціальних методів до пізнання історичних явищ та процесів розвитку господарської системи західноукраїнських землях другої половини XIX – першої половини XX століття, а також обговоренням пропозицій автора в дискусійному порядку на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Відповідно до визначеної мети в дисертації поставлено і вирішено такі наукові завдання:

- з'ясовано сутність економічних знань як об'єктивної основи теоретичних досліджень закономірностей соціально-господарського розвитку країни (с. 24-26);
- розкрито концептуально-методологічні засади аналізу загального рівня економічних знань, відображених у працях західноукраїнських учених та громадсько-просвітніх діячів (с. 29-36);
- визначено місце і роль економічних знань в системі чинників господарського розвитку західноукраїнського краю другої половини XIX – першої половини XX століття (с. 36-47);
- структуризовано процес формування та становлення економічних знань на західноукраїнських землях на ранньому етапі розвитку ринкових відносин (с. 47-58);

- встановлено взаємозалежність рівня розвитку економічних знань від суспільно-господарського розвитку західноукраїнських земель другої половини ХІХ – першої половини ХХ століття (с. 62-76);
- висвітлено та оцінено вплив господарсько-просвітницьких періодичних видань на розвиток економічних знань населення західноукраїнських земель (с. 95-119);
- з'ясовано значення кооперативних інституцій у розвитку економічних знань та господарства (с.76-95, с. 142-151));
- розкрито інституціональні засади формування та поглиблення економічних знань населення західноукраїнських земель (с. 122-141);
- узагальнено історичний досвід удосконалення економічних знань та посилення наукової складової в формуванні національної освітньої політики (с. 151-171).

Комплексу поставлених завдань дозволив дисертанту повною мірою розкрити тему дисертації та досягнути поставленої мети.

Суттєва достовірність наукового дослідження підтверджується використанням методів статистики, загальнотеоретичних та спеціальних міждисциплінарних методів пізнання: метод класифікації та систематизації – для аналізу економічної літератури стосовно формування й еволюції економічних знань в зазначеному періоді; використання історико-системного та порівняльного методів дало змогу дослідити формування і нагромадження економічного знання в минулому, а також зробити прогностичні висновки щодо теоретичних і практичних аспектів його значення у нинішніх соціально-економічних умовах; візуально-графічний – наочної демонстрації статистичного матеріалу, який відображає динаміку розвитку суспільно-господарських, кооперативних інституцій та підкріплює їх роль та місце в організації економічного знання; методи аналізу і синтезу – для поглибленого дослідження умов і особливостей розвитку економічного знання та його відображення в українській економічній думці; методу узагальнення – для формування висновків по кожному розділу та по роботі в цілому.

На думку опонента, наукові положення, висновки та науково-практичні рекомендації, отримані автором у результаті дослідження і є достатньо обґрунтовані. Вони свідчать про завершеність дослідження теми.

4. Наукова новизна одержаних результатів

Дисертаційна робота з'ясовує і поглиблює теоретико-методологічні засади дослідження економічних знань на західноукраїнських землях у період другої половини XIX – першої половини XX століття, оскільки є однією з небагатьох серед сучасних історико-економічних досліджень, що розглядає економічні знання як предмет наукового аналізу в системі господарського розвитку.

Найважливішими результатами дисертаційного дослідження, які мають наукову новизну, на наш погляд, є такі:

– визначено сутність терміну «економічні знання» та виокремлено три рівні в структурі економічних знань: емпіричний (економічний досвід); нормативний (економічна освіта) і фундаментальний (економічна наука);

– виявлено чинники соціально-економічного зростання, які вплинули на еволюцію економічних знань на західноукраїнських землях другої половини XIX – першої половини XX століття, а саме: економічні (розвиток ринкових відносин, зміна місця й ролі знань у господарському житті), політичні (залежне становище західноукраїнських земель від імперської влади) і соціальні (проведення аграрної реформи 1848 р. та поширення ідей економічної свободи й соціальної справедливості);

– удосконалено періодизацію розвитку економічних знань, що сприяє розкриттю основних критеріїв, характерних ознак етапів розвитку економічних знань, визначення об'єктивних закономірностей соціально-господарських змін, що відбувались у досліджуваний період.

– залучено до наукового обігу низку праць А. Волошина, Є. Олесницького, О. Терлецького, І. Франка, А. Шептицького й інших, які не були раніше об'єктом наукових досліджень щодо цієї проблематики, а також з'ясовано їхні новаторські аспекти та особливості, що дають підставу виокремити економічні знання в науковий напрям української економічної думки;

– проаналізовано діяльність кооперативних інституцій на західноукраїнських землях у другій половині XIX – першій половині XX ст. і їх значення щодо становлення й розвитку економічних знань і системи господарювання населення;

– досліджено вплив господарсько-просвітницьких видань на становлення економічних знань у другій половині XIX – першій половині XX століття та виявлення основних тенденцій їхнього розвитку;

– обґрунтовано роль духовних інституцій, у формуванні економічної просвіти населення західноукраїнських земель, що дало змогу визначити якісні ознаки та основні тенденції в поширенні економічних знань.

5. Практичне значення отриманих результатів.

Науково-практичні рекомендації дисертаційної роботи Михайла Голубки можуть бути використані: у навчальному процесі – для ґрунтовного висвітлення економічних знань як окремого напрямку в історії економічної думки; у наукових дослідженнях – для аналізу взаємовпливу економічних знань на господарський розвиток, економічну політику і навпаки.

Впровадження напрацювань дисертанта у вузівській та практичній діяльності підтверджується відповідними документами: Львівським торговельно-економічним університетом (довідка № 450/22 від 03.10.2016 р.) під час підготовки методичного забезпечення з таких дисциплін кафедри, як «Історія економіки та економічної думки», «Основи економічної теорії», «Політична економія», «Державне регулювання економіки»; Львівським кооперативним коледжем економіки і права (довідка № 234 від 29.02.2016 р.) в процесі розробки та викладання студентам лекційних курсів, проведення семінарських занять та підготовки методичного забезпечення з таких

дисциплін, як «Основи кооперації», «Політична економія»; Львівським навчально-науковим інститутом ДВНЗ «Університет банківської справи» (довідка № 02-20-015/239 від 05.05.2017 р.) під час розробки навчальних програм і підготовки методичного забезпечення з дисциплін «Економічна теорія», «Макроекономіка», «Сучасна економічна теорія»; Черкаським державним технологічним університетом (довідка № 1746/01-10.01 від 04.11.2016 р.) у процесі підготовки методичного забезпечення та викладання лекцій із таких дисциплін кафедри, як «Основи економічної теорії», «Історія економіки та економічної думки», «Політична економія»; Департаментом освіти і науки Львівської обласної державної адміністрації (довідка № 05-10/1999 від 29.05.2017 р.); Українською греко-католицькою церквою (курія Львівської архієпархії) (довідка № ЛВ 17/986 від 29.05.2017 р.); Львівською обласною спілкою споживчих товариств (довідка № 32/01-30 від 07.04.2017 р.); Львівським торговельно-економічним університетом у науково-дослідній лабораторії економічної оцінки при кафедрі теоретичної та прикладної економіки (довідка № 452/22 від 03.10.2016 р.).

6. Апробація результатів дисертації достатня.

Основні результати наукового дослідження обговорювались та отримали позитивну оцінку на методичних та методологічних семінарах кафедри теоретичної та прикладної економіки Львівського торговельно-економічного університету, а також були апробовані на круглих столах та міжнародних науково-практичних конференціях (с. 11-12 дисертації, с. 6 автореферату).

*

7. Особистий внесок здобувача.

Всі наукові результати, викладені в дисертації, отримані автором самостійно. З наукових статей, опублікованих у співавторстві, в дослідженні використані лише ті ідеї та положення, що є результатом особистої роботи дисертанта. Тема дисертаційного дослідження відповідає його змісту.

8. Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих дисергантом працях.

Основні результати дослідження Голубки Михайла Михайловича викладені в 16 наукових працях загальним обсягом 6,24 друк. арк., з них 7 – у фахових наукових виданнях України, що внесені до міжнародних наукометричних баз даних; 3 – у закордонних; 6 – в інших виданнях. Крім того вважаю за потрібне відмітити участь здобувача у колективній монографії.

9. Структура та обсяг дисертаційної роботи.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 231 сторінки, містить 9 таблиць, 19 рисунків та 14 додатків. Список використаних джерел складається з 269 найменувань.

10. Недоліки, критичні зауваження, дискусійні питання і побажання.

В цілому дисертація має цілісну структуру, зміст характеризується науковістю, логічністю, грамотністю і завершеністю. Проте, не всі положення дисертації є беззаперечними, слід звернути увагу на деякі дискусійні питання, які потребують уточнення та додаткової аргументації, а саме:

1. У дослідженні явно переважає якісний аналіз. Між тим широке застосування кількісного аналізу, його більш органічне поєднання з якісним дало б можливість, на наше переконання, повніше і глибше розкрити тему дослідження, висвітлити особливості розвитку і еволюції економічних знань в окремі періоди соціально-господарського розвитку західноукраїнських земель, насамперед другої половини XIX ст. в умовах трансформації економічних відносин після 1848 р. та в першій половині XX ст.

2. Робота значно виграла якби автор розглянув формування і розвитку економічних знань в контексті концепції інституціоналізму. В контексті теми даної роботи було б дуже доречно показати «інституціональне поле» та інституційні чинники впливу на розвиток економічних знань.

3. Історико-економічне дослідження проведено на прикладі Північної Буковини, Східної Галичини, Закарпаття. Проте, процеси формування економічних знань на Волині не отримали висвітлення. Їх розкриття підсилило б значення отриманого наукового результату.

4. Інколи в роботі автор уникає самостійних висновків, а лише констатує внесок західноукраїнських вчених та громадсько-просвітницьких діячів у розвиток економічних знань краю.

5. Автор зазначає, що матеріали дисертаційної роботи можуть використовуватися на сучасному етапі національного розвитку, «в процесі наукового обґрунтування національної концепції розвитку економічної освіти» (с. 20). Практична цінність дисертаційного дослідження значно підвищилася б, якби було здійснено конкретизацію зв'язку історичного досвіду розвитку економічних знань в українській економічній думці досліджуваного періоду із сучасністю.

Проте зазначені зауваження не зменшують цінності актуального дослідження і не змінюють загальної позитивної оцінки дисертації Голубки М. М. Вони лише підтверджують актуальність і складність теми дисертації та окреслюють напрямки подальшого розвитку отриманих результатів дослідження.

11. Загальний висновок по дисертації

Дисертаційна робота Голубки М. М. є завершеною працею, у якій отримані нові науково обґрунтовані теоретичні й практичні результати, які в сукупності вирішують важливу науково-практичну проблему дослідження місця ролі та значення економічних знань для господарського розвитку на західноукраїнських землях (друга половина XIX – перша половина XX ст.) на підставі комплексного історико-теоретичного аналізу наукових поглядів на суспільне господарство, роль чинників (землі, праці, капіталу, знань) у забезпеченні суспільно-економічного розвитку.

Обрану тему дисертаційної роботи належним чином розкрито; поставлену мету досягнуто; задачі дисертації в цілому виконано. Проведене дослідження має досить високий теоретичний, методичний і практичний рівень, послідовним і логічним є подання матеріалу, що підсилює значення запропонованих розробок. Дослідження є особисто авторською роботою, цілісною й завершеною, відповідно до поставленої мети й визначених задач. В опублікованих роботах і авторефераті зміст і основні результати дослідження відображені з достатньою повнотою.

У зв'язку із зазначеним, можна констатувати, що дисертація Голубки М. М. на тему «Економічні знання у системі господарського розвитку західноукраїнських земель (друга половина XIX – перша половина XX століття)» відповідає вимогам пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013р. зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015р., а її автор, Голубка Михайло Михайлович, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки.

Офіційний опонент,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів
Білоцерківського інституту економіки
та управління ВНЗ «Відкритий міжнародний
університет розвитку людини «Україна»

П. І. Юхименко

Підпис доктора економічних наук, професора П. І. Юхименка засвідчую:

Начальник відділу кадрів

 Ю. С. Кузьменко

